

Oktatás, képzés – avagy fogyatékosok/fogyatékkal élő emberek a felnőttoktatásban?

Laki Ildikó*

Abstract The paper examines the opportunities of the people with disability to participate in adult education. The participation of the people with disability in the most advanced, personalized forms of training is not always acceptable and applicable. People with different disabilities often do not require special training, but it would be sufficient for them to participate actively in adult education. The paper presents domestic and international practices, and surveys the difficulties of the disabled adult's access to education.

Keywords people with disability • education • adult training • acceptability and applicability

A fogyatékkal élő emberek társadalmi helyzete, az ezredfordulót követően Magyarországi tendenciák

A fogyatékkal élő emberek helyzete – úgymint az oktatási, a munkaerő-piaci, a társadalmi elfogadással összefüggő szerepek, a politikai aktivitás – az ezredfordulót követően jelentősen megváltozott. Ez egyfelől köszönhető az európai tendenciák hazai szintű megjelenésének és adaptálásának, másfelől az érintettek társadalmi integrálásának erőteljesebbé válásának, valamint a különböző hazai- és nemzetközi jogi szabályozásoknak, a különböző szintű szakmapolitikai kezdeményezéseknek. Ez utóbbi magába foglalja az oktatás, a munkaerőpiac és a társadalmi kezdeményezések körét is, és nem hanyagolható el azoknak az egyéneknek, csoportoknak, állami, civil és magánkezdeményezéseknek a köre sem, amelyek kitartóan küzdenek a fogyatékos jogok, és célok megvalósításáért.

Jelenleg – becslések szerint – több mint 1 milliárd ember él valamilyen fajta fogyatékossgal a világon, ez körülbelül 15%-a a bolygó lakosságának (a Föld lakosságának 2010-es becslése szerint). Ezek a számok úgy tűnik magasabbak, mint a WHO korábbi becslései (az 1970-es, 1980-as években) melyek akkor 10% -os rátát feltételeztek.¹ A számadatok természetesen nem mutatnak meg mindent a fogyatékkal élő emberekkel helyzetéről, azt azonban mindenesetben láthatjuk, hogy az érintett

---

* MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet
E-mail: laki.ildiko@socio.mta.hu

¹ WHO jelentés, 2011. (Letöltés helye: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/)

csoportha tartozók száma folyamatosan emelkedik, legfőképpen az idősebb generáció s így mielőbbi beavatkozást igényel életterükkal, életkörülményeikkel összefüggő helyzetük javítása, az oktatási és a munkaerő-piaci integrációjuk elősegítése.

Magyarországon a 20. század utolsó évtizedéig sajátos történelmi okok miatt a fogyatékkal élő emberek ügye nem vált közüggé, hanem családjuk problémája maradt.² Mindebben a 21. század mindenféleképpen pozitív változást hozott, mely azt is jelenti, hogy az érintett csoport helyzete és a társadalmi élettele átalakult, a háttérből előtérbe került az integráció elve, az inklúzió folyamata pedig erőteljesebbé, legfőképpen gyakoribbá vált.

Az új évezred progresszív fogyatékosügyi politikája a fogyatékos emberek helyzetét már elsősorban nem egészségügyi, rehabilitációs vagy szociálpolitikai kérdésnek tekinti, hanem az emberi jogok közé emeli be a fogyatékos emberek jogait. Nem elég az állampolgári jogok deklarálása és a negatív diszkrimináció megnyilvánulásai, illetve társadalmi mechanizmusai elleni küzdelem, hanem a pozitív cselekvés, pozitív diszkriminációs eszközök is szükségesek a társadalmi kirekesztés és a fogyatékos emberek társadalmi hátrányainak mérsékléséhez.³

A fogyatékos fogalmi áttekintése

A fogyatékos fogalom definíciója igencsak eltérő a különböző szakmai területeken, szakmai fórumokon. Az Európai Unió tagállamainak definícióit a német Egészségügyi és Szociális Biztonsági Minisztérium (Bundesministerium für Gesundheit und soziale Sicherung) gyűjti össze és bocsátja közre. S már ebből az összeállításból is kiténik, hogy a nemzeti definíciók mind alkalmazási területüket illetően, mind pedig a fogyatékos fogalom definíciójának alapul szolgáló modell tekintetében mennyire eltérőek. Dániában nincs definíció. A szakmapolitika röviden az alábbiak szerint foglalja össze a fogyatékos tartalmat. „Mindazok azonban, akiknek szakmai képességeik fejlesztése vagy visszanyerése céljából támogatásra, továbbá ápolásra vagy specifikus kezelésre van szükségük, segítséget kapnak. Ez magában foglalja a testi, szellemi, lelki és szociális fogyatékosokat”.

A finn értelmezésben (Törvény a Fogyatékosokról, 1987) fogyatékosoknak tekintjük azokat a személyeket, akik fogyatékoságuk vagy betegségük miatt huzamosan nem tudják gyakorolni a normális napi funkciókat. A társadalombiztosítás intézményei számára az a személy fogyatékos, akinek a munka- és keresőképessége döntő mértékben csökkent.

A spanyolok szerint fogyatékosok mindazok, akik testi, szellemi vagy érzékszervi képességeik veleszületett vagy szerzett tartós korlátozottsága miatt csak korlátozottan tudnak részt venni a képzésben, a szakmai életben és a társadalom életében általában.⁴

A gyógypedagógia központi fogalma a fogyatékos fogalom. Ez esetben az elnevezés orvosi terminológiából származik, eszerint a maradandó és tartós biológiai károsodásokat, testi alapváltozásokat és a hozzájuk társuló személyiségváltozásokat jelöli. A fogyatékos fogalom az átlagtól, a „normálistól” való negatív irányú eltérés, Olyan organi-

² Horváthné Nöth Edit (2009): A fogyatékosokkal élő emberek szak- és felnőttképzése. Letöltés helye: <http://mek.oszk.hu/10000/10006/10006.pdf>

³ Fogyatékos emberek a mai Magyarországon. Az adatok értékelése (2003). Budapest, KSH. Letöltés helye: http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/12/12_2_ert.pdf

⁴ Europäische Kommission (2004): *Gleichstellung, Vielfalt und Erweiterung*. Luxemburg: Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften

kus zavart (a központi idegrendszer zavara, valamelyik érzékszerv, a beszéd- vagy mozgásrendszer zavara), amely egész életen át fennmarad és visszafordíthatatlan.⁵ Gordosné Szabó Anna gyógypedagógiai vonatkozású megfogalmazásában a fogyatékoskarság károsodásokat, a tevékenység akadályozottságát és a részvétel korlátozottságát felölelő gyűjtőfogalom. Egy kóros egészségi állapottal rendelkező egyén és kontextuális (környezeti és személyes)

A pszichológia mindezt a mentális oldalról közelíti meg, azokat a személyeket tartja fogyatékosnak, akik szellemi, motoros vagy érzékszervi hiányosságban szenvednek. A normális osztályok látogatására képtelenek, speciális iskolákat, intézményeket vesznek igénybe.⁶

A pedagógiai a neveléstudomány és pedagógia területén keresi a fogalom jelentését. Eszerint a fogyatékos meghatározás eredete orvosi fogalom; olyan állapot megjelölésére szolgál, amely genetikai okokból vagy valamilyen károsodás következtében keletkezett. Pedagógiai szempontból viszont az értelem, a látás, a hallás, a mozgás vagy a beszédszervek hibás működésének, illetve az érzelmi élet súlyos zavarának az állapota, mivel ennek következtében a fogyatékos személyek fejlődésmenete és személyiségük szerkezete megváltozhat.⁷

A szociológia tudománya szerint (Giddens megfogalmazása alapján) fogyatékoskarságnak van egyéni és társadalmi modellje. Az egyéni modell értelmezésében a fogyatékos emberek életében jelentkező problémák fő oka az egyéni hiányosságaikban keresendő: a testi „rendellenesség” bizonyos mértékű fogyatékoskarságot” vagy funkcionális korlátozottságot okoz. Ezzel szemben a fogyatékoskarság társadalmi modellje szerint a fogyatékoskarság okát nem az egyénben, hanem a társadalomban keresi. Eszerint a fogyatékoskarságot nem egyéni hiányosságok okozzák, amelyeket a társadalom állít a fogyatékoskarsággal élők teljes körű társadalmi részvétele felé.⁸

A szakmai diskurzusban a szektorok jellemzően azokat a kifejezéseket használják, amelyek a leginkább megismertetik a célcsoporttal kapcsolatos tevékenységeiket. Az egészségügyben a beteg, az oktatásban a sajátos nevelési igényű megfogalmazás, a foglalkoztatásban pedig jogszabályi értelemben a megváltozott munkaképességű munkavállaló kifejezés az irányadó.⁹

A 2001-ben került bevezetésre a funkcióképesség, a fogyatékoskarság és az egészség nemzetközi osztályozása (FNO). Az FNO az emberek egészségi jellemzőinek osztályozása, egyéni élethelyzetük és a környezeti hatások összefüggésében. Központi szemlélete nem orvosi jellegű, hanem a hiányzó képességekkel összefüggő, illetve a képességek pótlását megcélzó.

A fogyatékoskarság és a funkcióképesség megértéséhez és magyarázatához sokféle fogalmi modell került a köztudatba. Ezek kifejezhetőek dialektikus módon, például az „orvosi modell” és a „szociális modell” szembeállításával. Az orvosi modell a fogyatékoskarságot a személy problémájaként vizsgálja, amelyet közvetlenül betegség, baleset vagy egyéb kóros egészségi állapot okozott, és amely egészségügyi ellátást igényel, szakember által nyújtott, egyéni kezelés formájában.

A fogyatékoskarság ellátása e megközelítésben a gyógyításra, az egyén „rendbehozatalára”, magatartása módosítására törekszik. A modell fő kérdése az egészségügyi ellátás, és politikai szinten az elsőrendű feladat az egészségügyi szabályozás módosi-

⁵ Spaller Árpád – Spaller Katalin (2006): Gyógypedagógiai ismeretek tára. Budapest, TIMP Kiadó

⁶ Pszichológiai Lexikon (2007). Budapest, Helikon Kiadó

⁷ Bárhory Zoltán – Falus Iván (1997): Pedagógiai lexikon I-III. Budapest, Keraban Kiadó

⁸ Giddens Anthony (2008): Szociológia. Budapest, Osiris

⁹ Horváthné Nóth Edit (2009): A fogyatékoskarsággal élő emberek szak- és felnőttképzése. Letöltés helye: <http://mek.oszk.hu/10000/10006/10006.pdf>

tása vagy reformja. A fogyatékoság szociális modellje a kérdést főként társadalmi problémának tartja: ez alapvetően az egyének tökéletes társadalmi beilleszkedésének problémája. A fogyatékoság nem személyes tulajdonság, sokkal inkább állapotok bonyolult összessége, amelyek közül számosat a társadalmi környezet hoz létre. A probléma kezelése tehát társadalmi összefogást igényel, és a társadalom kollektív felelőssége, hogy végrehajtsa a szükséges környezeti módosításokat, amelyek segítségével a fogyatékos személyek tökéletesen bekapcsolódhatnak a társadalom életének minden területébe.¹⁰

A fogyatékos emberek Európában, az Egyesült Államokhoz hasonlóan, az egyik legnagyobb kisebbséget és – az idős emberek után – az állami szolgáltatások egyik legnagyobb fogyasztói csoportját alkotják. Az OECD adatai szerint a fogyatékosággal kapcsolatos kiadások az EU-tagállamok nemzeti szociális költségvetéseinek harmadik legnagyobb tételét képezik – az öregségi és egészségügyi kiadások után, a munkanélküliséggel kapcsolatos kiadásokat megelőzve (OECD 2003).¹¹ Mindemellett nem elhanyagolandó az Európai Bizottság szociális beilleszkedéséről szóló összefoglalása sem, amelyben arra a „megítélésre” jut, hogy a fogyatékos embereket a legtöbb tagállamban potenciális társadalmi kirekesztés fenyegeti, s ezt a fenyegetettséget nem utolsósorban a beteg és fogyatékos személyek változatlanul magas elszegényedési kockázata támasztja alá (Europäische Kommission). A fogyatékosügy tehát közösségi, tagállami és társadalmi üggyé vált az elmúlt években, melyben már maguk az érintettek is aktív szereplők, résztvevők, s nem elhanyagolható az a szempont sem, amely azt mutatja meg, hogy az EU polgárainak 97%-a vélekedik úgy, hogy többet kell tenni a fogyatékos emberek integrációjának megvalósulásáért.

Oktatási sajátosságok, a felnőttképzés intézményi lehetőségei

Körülbelül 45 millió munkaképes korú uniós állampolgár fogyatékos, és 15 millió sajátos nevelési igényű gyermek él az EU-ban. Az Európai Bizottság által 2012. július 10-én kiadott sajtóközlemény szerint, „ezeknek a csoportoknak” semmi esélyük nincs az oktatás és a foglalkoztatás terén. A sajátos nevelési igényű gyermekek gyakran képzés nélkül vagy alacsony képesítéssel hagyják el az iskolát, majd olyan speciális képzésben részesülnek, mely néhány esetben inkább csökkenti, semmint növelné a későbbi elhelyezkedési lehetőségeket. Az is egyértelműen látható, hogy a fogyatékosok vagy a sajátos nevelési igényű személyek körében sokkal nagyobb a munkanélküliek, illetve gazdaságilag inaktívak aránya, viszont akik viszonylag sikeresek a munkaerőpiacon, azok gyakran kevesebb fizetést kapnak, mint a nem fogyatékos társaik.

A jelentés azt is kiemelte, hogy nagy különbségeket láthatunk a tagállamok között aszerint is, hogy hogyan határozzák meg a sajátos nevelési igényű gyermekeket, valamint többségi vagy speciális iskolákba helyezik-e őket. Belgium flamand részében például a sajátos nevelési igényű tanulók 5,2%-a szegregált speciális iskolában tanul, míg ez az arány Olaszországban mindössze 0,01%. A jelentés azt javasolja, hogy többet kell tenni a meghatározások összehangolása és az adatgyűjtési rendszer

¹⁰ FNO. A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása. WHO, 2003. Letöltés helye: <http://www.rehab.dote.hu/tananyag/fno.pdf>

¹¹ Michael Maschke: Fogyatékoság az Európai Unióban. ELTE BGGYK, Budapest, 2011. Valamint a szerző korábbi tanulmányából egy részlet.

fejlesztése érdekében, hogy a tagállamok megközelítéseiket könnyebben össze tudják hasonlítani, és tanulhassanak egymás tapasztalataiból.¹²

A magyarországi helyzet sem kedvezőbb e tekintetben. A jelen tanulmány részben vagy egészében együtt kezeli a fogyatékkal élő emberek és a sajátos nevelési igényű tanulók, diákok oktatási-képzési lehetőségeit, felnőttképzési kínálatait, lehetőségeit és az ezekkel összefüggő problémákat, kérdéseket.

A társadalmi hátrányok csökkentésére – nemzetközi gyakorlatnak megfelelően – az óvodák és iskolák egy részében az 1990-es években bevezették az integrált oktatást. 1996-ban több mint 2500 intézmény volt, amely már integráltan oktatott, megközelítőleg 38 000 gyerek oktatását végezte. A 2005/2006-os tanévben 131 intézmény foglalkozott fogyatékkal élő gyermekek oktatásával. Ebből 4%-ot tett ki az óvodák, 16%-ot az alapfokú oktatási intézmények, továbbá 8%-ot tett ki a középfokú intézmények köre, 72%-ban iskola, óvoda és kollégium volt egyben.

Magyarországon a 2010/2011-es tanévben országosan 35 felnőttképzési általános iskolája, 212 felnőttoktatási tanterv szerinti érettségire felkészítő intézmény és 2898 sajátos nevelési igényű gyermeket, tanulókat oktató intézmény működött. A sajátos nevelési igényű (SNI) intézmények 22 típusa a fogyatékos és speciális igényű tanulók függvényének megfelelően alakulnak. Ilyennek tekinthető a gyengén- látókat oktató, mozgássérülteket oktató integrált intézmények köre a további 20 intézménnyel együttesen. Az intézmények alap- és középszinten oktatnak kötelező érvénnyel, a felnőttoktatás különböző szegmenseiben pedig csak szükség esetén jelennek meg. Természetesen azok az intézmények, amelyek alapvetően az érintett csoport bevonását, illetve az érintett csoportoknak szóló képzéseket folytatják, azok a fenntartói/működtetői szinten kötelező jelleggel végzik mindezt. A felnőttképzés területén, az oktatás folyamatában a fogyatékkal élő személyek csak igen kismértékben lehetnek jelen, figyelembe véve a fogyatékos típusának megfelelő szempontokat.

A hátrányos helyzet, a területi hátrányok, továbbá az esélyegyenlőség megteremtésének egyik alternatívája az oktatás, az oktatásban való részvétel. A modern társadalmakban az oktatás az egyén életének menetét döntően befolyásoló tényezőjévé vált. Egyre több fiatal marad bent az oktatás világában. Miközben az oktatásban való részvétel és eredményesség egyre fontosabb téma, mind több figyelem irányul azokra a fiatalokra, akik anélkül lépnek ki az oktatás rendszeréből, hogy rendelkeznének a modern élethez szükséges alapvető képzettséggel.¹³ Az oktatás által az elfogadás, az önértékelés és annak növelése, valamint a társadalmi szerepvállalás jellemző tendenciává válhat. A közoktatás szigorú és olykor merev rendszere ennek megfelelő keretet ad, amennyiben az egyes intézménytípusok megjelenését, aktív közreműködését tekintjük alapnak. Azonban az európai példák (Svédország, Németország) azt mutatják, hogy a sajátos nevelési igényű/fogyatékkal élő fiatalok, fiatal felnőttek is igen hatékonyan és sikeresen szerepelnek az oktatási rendszerben, majd pedig később a munka világában. Az oktatás permanens folyamatot mutat, az alap intézményi struktúrától egészen a felnőttoktatás világáig, s ebben a hátrányos helyzetű csoportok ugyanolyan jelentőséggel rendelkeznek, mint a fogyatékosok vagy más kisebbségi csoportok.

---

¹²Forrás: http://ec.europa.eu/magyarorszag/press_room/press_releases/20120710_fogyatekos_oktatas_hu.htm

¹³ A.Furlong-B.Stalder-A.Azzopardi (2003): Sebezhető ifjúság. Sebezhetőség az oktatásban, a munkavállalásban és a szabadidőben Európában. Belvedere, Szeged

1. táblázat • Fogyatékos emberek iskolai végzettsége 2001-ben (fő)

Fogyatékoság típusa	Általános iskola első évfolyamát sem végezte el	Legalább általános iskola nyolc évfolyam	Legalább középiskolai érettségivel rendelkezik	Egyetemi, főiskolai végzettséggel rendelkezik
Mozgássérült	3 891	149 206	42 608	11 008
Alsó, felső végtag hiánya	255	11 028	2 880	780
Egyéb testi fogyatékos	914	20 690	5 767	1 400
EGYÜTT	5 060	180 924	51 255	13 188
Gyengénlátó	1192	37 084	12 906	3 526
Egyik szemére vak	201	12 565	3 875	1 184
Vak	521	5 513	1 767	503
EGYÜTT	2 014	55 162	18 548	5 213
Értelmi fogyatékos	20 588	18 473	1 472	292
Nagyothalló	1 155	26 942	7 640	2 313
Siket, siketnéma, néma	1 156	5 554	782	195
Beszédhibás	846	4 266	1 011	252
Egyéb	4 242	98 429	29 144	6 977
ÖSSZESEN	35 061	389 750	109 852	28 430

Forrás: www.nepszamlas2001.hu/hun/kotetek/12/tables/prnt2_1_6.html

2. táblázat • A 7 éves és idősebb népesség fogyatékoság és a legmagasabb befejezett iskola végzettség szerint; 2001 (%)

Iskolai végzettség	1990		2001	
	fogyatékos	nem fogyatékos	fogyatékos	nem fogyatékos
Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	50,1	30,6	31,6	19,3
Általános iskola 8. évfolyam	30,6	31,8	38,8	30,2
Középiskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	5,7	13,2	10,3	17,1
Középiskola érettségivel	9,7	17,0	14,3	23,3
Egyetem, főiskola stb.	4,0	7,4	5,0	10,2
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: www.nepszamlas2001.hu/hun/kotetek/12/tables/prnt2_1_6.html

Az esélyegyenlőség megteremtésének egyik legfontosabb színtere az oktatás intézményrendszere. Az iskola alapintézménye a szocializációnak, itt jelenik meg az egyén jövőképe, a szakma, illetve képzettség iránti érdeklődés, valamint a munkaerő-piaci elképzelések köre. A végleges döntés bár hosszú időn keresztül is történhet, mindenesetre alapvető állomása a társadalomba történő integrálódásnak, akárcsak a munkaerőpiacra való kilépésnek. A fogyatékkal élő emberek esetében az oktatási intézmények valóban az alapot, de sok esetben a hosszú távú életteret határozzák meg. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a fogyatékkal élő emberek munkavállalási lehe-

tőségeit egyértelműen behatárolja a népesség egészénél alacsonyabb iskolai végzettség, annak ellenére, hogy a népesség többségéhez hasonlóan a fogyatékkal élő emberek körében is emelkedett az iskolai végzettség szintje az elmúlt tizenöt-húsz évben. Ha korcsoportonként vizsgáljuk az adatokat, akkor a fiatalabb korosztályokba tartozó fogyatékos emberekre is igaz, hogy iskolai végzettségük magasabb szintű (kivéve az értelmi fogyatékos embereket),¹⁴ mint az idősebb generációba tartozók körében.

A „legalább” kifejezések mögött azonban sajnos nem mindig tudjuk, hogy valójában az iskolázottság mit jelent, mind tartalmi, mind szakmai szempontból. Annyi bizonyos, hogy az ezredforduló küszöbére a fogyatékkal élő embereknek – köszönhetően a törvényi háttérnek, új jogszabályoknak – nagymértékben változott az oktatási helyzetképe. Ezt segítette és segíti a környezeti akadálymentesség, az infokommunikációs lehetőségek, illetve a közoktatás és felsőoktatás nyitottabbá, elfogadóbbá válása. Azonban továbbra sem mondható el az a tény, hogy minden esetben a fogyatékkal élő emberek is egyaránt részesülnek a társadalmi szinterek által nyújtott lehetőségekből.

Az intézmények ma már ugyan a szegregáció elkerülése és az integrációs oktatás elve mellett döntenek, a kor elvárásainak, a társadalom igényeinek kielégítése okán, viszont úgy tűnik a felnőttoktatás területe továbbra sem sikeres mindebben. A fogyatékkal élő személyek esetében a felnőttoktatási intézmények egyik legfontosabb területét a rehabilitációs képzés lehetősége adhatja. Ide tartozik a fogyatékossgal élő személyek, megváltozott munkaképességűek megmaradt, ép képességeire alapozó, illetve azt fejlesztő át- és továbbképzések, a speciális szakképzések, valamint a kommunikációs képzések.

Hogy mindez mennyire releváns, két angol nyelvű idézet legyen a példa, amely felhívja a figyelmet az oktatás szerepére és jelentőségére:

Pauline: *“I did not have formal education. There just wasn’t facilities. It didn’t make me feel good. But I can’t do much about that now. I just stayed at home. I was more or less self taught. I can read and articulate myself quite well. But the opportunities I would have wanted never occurred, so I was only able to reach a certain level, I could not get any further. Ideally I would have gone to university, studied history.”*

Richard: *“I want to go to school because I want to learn, and I want to be educated, and I want to define my life, to be independent, to be strong, and also to live my life and be happy.”*

Képzés, oktatás és lehetőség a felnőttoktatásban

Egyértelműen kijelenthető, hogy a felnőttképzések tekintetében leginkább alkalmazható módszer az ún. kompetencia alapú képzés. A képzés több megfogalmazást rejt magába, így a kompetencia azon elvárható ismeretek, képességek, magatartási és viselkedésszempontok összessége, amely által a személyiség képes lesz egy adott feladat eredményes teljesítésére. A hangsúly tehát a hagyományos tartalomközpontú oktatásról a kompetenciákra, azaz a képességek, készségek és az alkalmazásképes tudás fejlesztésére tevődik át, hiszen elsősorban ezek révén válhat bárki képessé az egész életen át. Különösen fontos a kisiskolás korban elsajátított alapkészségek kialakítása, fejlesztése, mert ezek a későbbi sikeres tanulás és munkába állás elemi feltételei.¹⁵

¹⁴ Fogyatékos emberek a mai Magyarországon. Az adatok értékelése (2003). Budapest, KSH. Letöltés helye: http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/12/12_2_ert.pdf

¹⁵ Néhány gondolat a kompetencia alapú oktatásról. Letöltés helye: <http://isi.martfu.hu/Tamop/kompetencia.html>

A kompetencia alapú fejlesztés az oktatás nemzetközileg is kiemelt tényezőjévé vált. Magyarországon a Nemzeti Alaptanterv, majd a NAT alapján kidolgozott, a sajátos nevelési igényű gyermekek oktatását szabályozó irányelvek a régi tartalomközpontú modellel szemben – amelynél tananyagot tartalmazó központi tantervek szabályozták az oktatást – ma minden iskola maga határozza meg saját célrendszerét, erre épül az iskola pedagógiai programja, ami a helyi tantervet is magába foglalja.

Értelmi akadályozottságnál (középsúlyos-súlyos fokú értelmi fogyatékoság esetén) az oktatás tartalma nem egyszerűen mennyiségi eltérést jelent a többi SNI-csoporthoz képest. A kulcskompetenciák nem minden esetben értelmezhetőek a többi csoporttal azonos formában, a szociális készségek, az érzelmi intelligencia, a kommunikáció fejlesztésének viszont kiemelt szerepe van. Az életkori átlagtól jelentősen elmaradó képességekből történő kiindulás módszertanilag és diagnosztikailag is más kihívást jelent ebben az esetben a gyógypedagógus számára. A nevelés eltérő hangsúlyainak következtében időszerűvé vált egy olyan típusú kerettanterv (és tananyagrendszer) kidolgozása, amely a töredezett képességprofilal rendelkező, egyes területeken súlyos elmaradásokat mutató gyermekek esetében is lehetővé teszi az azonos kurrikulum használatát.¹⁶

A felnőttoktatás területén tehát a kompetencia alapon történő modulrendszerű oktatás alkalmazható leginkább. Ennek a lényege: az egyén által kiválasztott szakmai tudás megszerzéséhez való eljutás leghatékonyabb útjának megtalálása a kompetenciák és ismeretek révén. Mindebben nem helyezhető figyelmen kívül az érintett személyek fogyatékoságának típusa. Ez részben vagy egészében befolyásolja a személyre szabott képzés „milyenségét” is. Ezért a felnőttoktatásban kettőségnak kell megvalósulnia, a gyakorlatorientáltságnak és a még elfogadható nagyságrendű, illetve tartalmú, szükséges, de leginkább a gyakorlathoz igazodó elméleti képzésnek.

A képzés tartalmi elemeit figyelembe véve különös hangsúly kell, hogy helyeződjön az intézményi oktatáson kívüli tanulásra, amelyet a könnyen átlátható, illetve elsajátítható tananyag, jól használható tartalmak egészíthetnek ki, amelyet a képzésben résztvevők az intézményen kívül megfelelően képesek abszolválni. A képzés és a tananyag mellett fontos szempontot jelent a megfelelő szakember, jelen esetben az andragógus személye, aki mellesleg nemcsak elkötelezett a fogyatékkal élő személyek oktatása iránt, de erre irányuló készséggel és képességgel is rendelkezik.

A felnőttképzésben kiemelten fontos szereppel kell tehát illetni a felnőttoktató személyét, a képzés formáját, jellegét, a fogyatékkal élő csoportokhoz való igazodását, valamint a képzést segítő szakmai anyagokat, tananyagokat.

Összegzés

Tanulmányom négy nagy egysége egyfelől a hazai fogyatékkal élő személyek általános statisztikai és társadalmi bemutatásán túl a fogyatékos fogalom, illetve tartalom különböző aspektusait kívánta előtérbe állítani, azzal a céllal, hogy az oktatás, képzés során ugyanúgy nem elhanyagolható szempont, mint a szakpolitikák vagy gazdasági, munkaerőpiaci elemzések esetében. A fogalmi áttekintés célja kettős volt, egyrészt a különböző szakterületek fogalmainak összegyűjtésével minden esetben egy időrendi tartalmi változást kívántam bemutatni, melyet a kor szellemével együtt szükséges kezelni, akár úgy is fogalmazhatunk, a meghatározások követik a társadalmi változásokat. Másrészt a változások mellett láthatóvá válik a társa-

¹⁶ Dr. Radványi Katalin (2011) : A kompetencia alapú fejlesztés értelmezése a kognitív képességek jelentős elmaradása esetén. Letöltés helye: http://prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102&jid=35&jaid=511

dalom csoporthoz való hozzáállása, a fogyatékkal élő személyek szerepének, társadalomban betöltött pozíciójának aktuális képe. Az összefoglaló további egységét a fogyatékkal élő személyek oktatásban, képzésben való jelenlétének, valamint egy manapság igen hangsúlyos képzési formának, a felnőttoktatásnak bemutatására helyeztem. Bár a tanulmány a hatékony felnőttképzési forma ismertetését tartalmazza, mégis szükséges megemlíteni, hogy a hazai felnőttoktatási szervezetek, cégek nem képesek teljeskörűen megvalósítani az érintett csoportba tartozó, különböző fogyatékkal rendelkező személyeket oktatását, képzését. Ez adódik a képzőintézmény és a képzés, továbbá résztvevő oktató speciális, erre irányuló tudásának hiányosságából, az infrastruktúra helyzetéből, valamint a felnőttoktatás jogi és gazdasági hátterének nem körvonalazott szerepéből.

S végül a tanulmány zárásaként idézve Bengt Nirje (1924–2006), a normalizációs elv atyjának gondolatát, mely így szól: „az értelmileg akadályozott emberek sokkal többet szenvednek mások butaságától, mint sajátjukétól.” Nirje tevékenységének alaptörekvése volt küzdeni a másoknak, a környezetnek ezzel a „butaságával” s az ebből fakadó érzéketlenséggel, elhárítással, lebecsüléssel és előítéletekkel.

Felhasznált irodalom

- Andy, Furlong – Barbara, Stalder – Anthony, Azzopardi (2003): Sebezhető ifjúság. Sebezhetőség az oktatásban, a munkavállalásban és a szabadidőben Európában. Belvedere, Szeged
- Bárhory, Zoltán – Falus, Iván (1997): Pedagógiai lexikon I-III. Budapest, Keraban Kiadó
- Europäische Kommission (2004): *Gleichstellung, Vielfalt und Erweiterung*. Luxemburg: Amt für amtliche Veröffentlichungen der Europäischen Gemeinschaften
- FNO. A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása. WHO, 2003. Letöltés helye: <http://www.rehab.dote.hu/tananyag/fno.pdf>
- Horváthné, Nóth Edit (2009): A fogyatékosággal élő emberek szak- és felnőttképzése. Letöltés helye: <http://mek.oszk.hu/10000/10006/10006.pdf>
- Kálmán, Zsófia – Könczei, György (2002): A Taigetosztól az esélyegyenlőségig. Budapest, Osiris
- Michael, Maschke: Fogyatékoság az Európai Unióban. ELTE BGGYK, Budapest, 2011. Valamint a szerző korábbi tanulmányából egy részlet.
- Pszichológiai Lexikon (2007). Budapest, Helikon Kiadó
- Spaller, Árpád – Spaller, Katalin (2006): Gyógypedagógiai ismeretek tára. Budapest, TIMP Kiadó
- Dr. Radványi, Katalin (2011) : A kompetencia alapú fejlesztés értelmezése a kognitív képességek jelentős elmaradása esetén. Letöltés helye: http://prae.hu/prae/gyosze.php?menu_id=102&jid=35&jaid=511
- Európai Bizottság Sajtóközlemény. A sajátos nevelési igényű gyermekek és a fogyatékos felnőttek még mindig nem részesülnek megfelelő oktatásban. Fogyatékos oktatás. Letöltés helye: http://ec.europa.eu/magyarorszag/press_room/press_releases/20120710_fogyatekos_oktatás_hu.htm
- World report on disability. WHO jelentés, 2011. Letöltés helye: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report/en/

Népszámlálás. 12. kötet. A fogyatékos emberek helyzete. Letöltés helye:
www.nepszamlas2001.hu/hun/kotetek/12/tables/prnt2_1_6.html

Fogyatékos emberek a mai Magyarországon. Az adatok értékelése (2003). Budapest,
KSH. Letöltés helye:http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/12/12_2_ert.pdf

Statisztikai tükör 2007/17. Fogyatékkal élők. 2007. május 30.